

# Spis treści

|                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------|-----|
| Przedmowa .....                                               | 7   |
| Wstęp .....                                                   | 11  |
| <i>Część pierwsza</i>                                         |     |
| <i>Życie Ludwika Świętego</i>                                 |     |
| 1. Od narodzin do zaślubin (1214–1234) .....                  | 25  |
| Mały następca tronu .....                                     | 28  |
| Świat wokół małego króla .....                                | 32  |
| Horyzont wschodni: Bizancjum, Islam, imperium mongolskie .... | 33  |
| Świat chrześcijański .....                                    | 40  |
| W pełni rozkwitu .....                                        | 41  |
| Religijne niepokoje .....                                     | 44  |
| Ustrój polityczny: tworzenie się państwa monarchicznego ..... | 51  |
| Francja .....                                                 | 55  |
| Dziedzictwo po dziadku .....                                  | 58  |
| Krótkie panowanie ojca .....                                  | 61  |
| Śmierć ojca .....                                             | 66  |
| Biada ci, ziemio, której królem jest chłopiec .....           | 71  |
| Namaszczenie króla-chłopca .....                              | 77  |
| Trudna małoletniość .....                                     | 80  |
| Sprawa uniwersytetu paryskiego .....                          | 90  |
| Ludwik i cesarz Fryderyk II .....                             | 94  |
| Spory z biskupami: sprawa Beauvais .....                      | 95  |
| Pobożność króla: założenie Royaumont .....                    | 98  |
| Pobożność króla: zagubienie gwoździa z Krzyża Świętego .....  | 100 |
| 2. Od zaślubin do wyprawy krzyżowej (1234–1248) .....         | 103 |
| Zaślubiny Ludwika IX (1234) .....                             | 103 |

|                                                                                       |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Wstąpienie braci do stanu rycerskiego. Pojawienie się Joinville'a                     | 111        |
| Król-ojciec                                                                           | 112        |
| Król relikwii: Korona Cierniowa                                                       | 113        |
| Sainte-Chapelle                                                                       | 118        |
| Król eschatologiczny: mongolska apokalipsa                                            | 119        |
| Król-zwycięzca: wojna z Anglikami                                                     | 120        |
| Choroba króla i przyjęcie krzyża                                                      | 126        |
| Król, papież i cesarz                                                                 | 131        |
| Ludwik Święty i Morze Śródziemne                                                      | 135        |
| Przygotowania do wyprawy krzyżowej                                                    | 141        |
| <b>3. Wyprawa krzyżowa i pobyt w Ziemi Świętej (1248–1254)</b>                        | <b>147</b> |
| Krucjata naczelną ideą panowania?                                                     | 147        |
| Ludwik Święty a Wschód                                                                | 147        |
| Z Paryża do Aigues-Mortes                                                             | 149        |
| Podróż i kampania egipska                                                             | 153        |
| Król w niewoli                                                                        | 156        |
| Król w oddaleniu                                                                      | 157        |
| Sprawa pastuszków                                                                     | 158        |
| Ludwik IX w Ziemi Świętej                                                             | 161        |
| Krucjata, Ludwik IX i Zachód                                                          | 162        |
| Śmierć matki                                                                          | 168        |
| <b>4. Od pierwszej wyprawy krzyżowej do następnej i do śmierci (1254–1270)</b>        | <b>169</b> |
| Dole i niedole żeglugi                                                                | 169        |
| Spotkanie z Hugonem z Digne                                                           | 170        |
| Powrót zgnębionego krzyżowca                                                          | 173        |
| Reformator królestwa                                                                  | 174        |
| Nowi ludzie króla                                                                     | 178        |
| Wymiar sprawiedliwości w miastach                                                     | 180        |
| Król-kontroler                                                                        | 181        |
| Król i dochodzenia w Langwedocji                                                      | 182        |
| Król i miasta                                                                         | 184        |
| Ludwik i Paryż                                                                        | 188        |
| Bezlitosny sędzia: dwie spektakularne sprawy                                          | 192        |
| Nowe akcje oczyszczające: ustawy przeciw ordaliom i lichwie,<br>Żydom i Lombardczykom | 196        |
| „Dobry” pieniądz                                                                      | 198        |
| Obrońca pokoju                                                                        | 203        |
| Dziedzictwo flamandzkie                                                               | 203        |
| Pokój z Aragonem: traktat w Corbeil (1258)                                            | 205        |

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| Pokój między Francją a Anglią: traktat paryski (1259) .....         | 207 |
| „Wyrok” z Amiens .....                                              | 212 |
| Ludwik IX i przyszłość dynastii Kapetyngów i rodziny królewskiej .. | 215 |
| Zgony i narodziny .....                                             | 215 |
| Siostra i bracia .....                                              | 217 |
| Ludwik Święty i ciała królów .....                                  | 220 |
| Ludwik IX ponownie bierze krzyż .....                               | 234 |
| Ostatnie akcje pokutne przed wyprawą krzyżową .....                 | 235 |
| ✓ 5. Ku świętości: od śmierci do kanonizacji (1270–1297) .....      | 241 |
| Niedole królewskiego ciała .....                                    | 241 |
| Powrót do Francji .....                                             | 243 |
| Ku kanonizacji .....                                                | 244 |
| Dzieje relikwii .....                                               | 247 |

### Część druga

#### *Kreowanie pamięci o królu: Kim tak naprawdę był Ludwik Święty?*

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ✓ 1. Król z dokumentów urzędowych .....                                                               | 257 |
| ✓ 2. Król w oczach hagiografów z zakonów żebraczych:<br>święty król odnowionego chrześcijaństwa ..... | 267 |
| – Zakony żebracze .....                                                                               | 268 |
| – Gotfryd z Beaulieu .....                                                                            | 271 |
| – Wilhelm z Chartres .....                                                                            | 273 |
| Wilhelm z Saint-Pathus .....                                                                          | 274 |
| ✓ 3. Król w oczach mnichów z Saint-Denis: święty król dynastii i „narodu” ..                          | 281 |
| Primat .....                                                                                          | 283 |
| Wilhelm z Nangis i jego „Żywot Ludwika Świętego” .....                                                | 284 |
| „Kronika powszechna” Wilhelma z Nangis .....                                                          | 285 |
| Wilhelma z Saint-Pathus „Żywot Ludwika Świętego” .....                                                | 291 |
| ✓ 4. Król, jakiego ukazują <i>exempla</i> .....                                                       | 297 |
| <i>Exempla</i> — świadectwo niepełne .....                                                            | 299 |
| Opowieści Minstrela z Reims .....                                                                     | 307 |
| ✓ 5. Starotestamentowe prefiguracje Ludwika Świętego .....                                            | 317 |
| Dawid i Salomon .....                                                                                 | 320 |
| Ludwik i Jozjasz .....                                                                                | 324 |

|                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 6. Król w „zwierciadłach władców”                                                         | 329 |
| Zwierciadła karolińskie                                                                   | 331 |
| <i>Policraticus</i> Jana z Salisbury                                                      | 332 |
| „Zwierciadła” w wieku XIII                                                                | 333 |
| <i>Eruditio regum et principum</i> Gilberta z Tournai                                     | 334 |
| Sakra zwierciadłem książąt                                                                | 340 |
| <i>Enseignements</i> dla syna i córki                                                     | 341 |
| 7. Król w oczach kronikarzy obcych                                                        | 353 |
| Mateusz Paris, angielski benedyktyn                                                       | 354 |
| Salimbene z Parmy, włoski franciszkanin                                                   | 368 |
| 8. Król w świetle konwencjonalnych wzorców: na ile Ludwik Święty jest postacią prawdziwą? | 377 |
| 9. „Prawdziwy” Ludwik IX Joinville’a                                                      | 387 |
| Świadek wyjątkowy                                                                         | 387 |
| Świadek wiarygodny                                                                        | 389 |
| Biografia, czy autobiografia?                                                             | 391 |
| Rzeczywisty Ludwik Święty Joinville’a                                                     | 393 |
| Król się śmieje                                                                           | 398 |
| Wady króla                                                                                | 400 |
| Sen Joinville’a                                                                           | 404 |
| 10. Ludwik Święty — żywy człowiek czy model?                                              | 407 |
| Historia i jednostka                                                                      | 407 |
| Przełom XII i XIII wieku                                                                  | 409 |
| Jaźń                                                                                      | 412 |
| Przypadek Ludwika Świętego                                                                | 414 |
| Sumienie                                                                                  | 417 |
| Król mówiący po francusku                                                                 | 419 |
| Portret króla                                                                             | 420 |
| <i>Część trzecia</i>                                                                      |     |
| <i>Ludwik Święty, król idealny i niezwykły</i>                                            |     |
| Od zewnątrz do wewnątrz                                                                   | 429 |
| 1. Ludwik Święty w przestrzeni i w czasie                                                 | 431 |
| Świat Ludwika Świętego                                                                    | 431 |
| Ludwik Święty i przestrzeń                                                                | 431 |
| Paryż stolicą                                                                             | 433 |
| Siedziby i trasy podróży Ludwika Świętego                                                 | 435 |

|                                                                                           |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Król Île-de-France .....                                                                  | 437        |
| Odwiedzanie królestwa .....                                                               | 438        |
| Wyjazd i powrót z krucjaty .....                                                          | 438        |
| Król-pielgrzym .....                                                                      | 440        |
| Ludwik Święty i morze .....                                                               | 442        |
| Wschód Ludwika Świętego .....                                                             | 446        |
| Saraceni, Beduini, asasyni .....                                                          | 447        |
| Mongolskie złudzenie .....                                                                | 451        |
| Orient fantastyczny i cudowny .....                                                       | 453        |
| Czas Ludwika Świętego .....                                                               | 456        |
| Dobry użytek z czasu .....                                                                | 456        |
| Czas kolisty i liturgiczny .....                                                          | 457        |
| Ludwik Święty i czas historyczny .....                                                    | 461        |
| <b>2. Obrazy i słowa .....</b>                                                            | <b>465</b> |
| Król i muzyka .....                                                                       | 466        |
| Architektura: styl dworski? .....                                                         | 467        |
| Lekcje w obrazach .....                                                                   | 470        |
| Księgi ilustrowane .....                                                                  | 471        |
| Król i jego intelektualisci .....                                                         | 476        |
| Encyklopedysta w służbie króla; Wincenty z Beauvais .....                                 | 479        |
| Nowy Salomon .....                                                                        | 482        |
| <b>3. Słowa i gesty. Król — człowiek roztropny .....</b>                                  | <b>485</b> |
| Słowo króla .....                                                                         | 485        |
| Słowo królewskie .....                                                                    | 486        |
| Ludwik Święty mówi .....                                                                  | 487        |
| Słowo poufale .....                                                                       | 489        |
| Słowo nauczające .....                                                                    | 490        |
| Rządy słowa .....                                                                         | 491        |
| ✓ Słowa wiary .....                                                                       | 492        |
| ✓ Ostatnie słowa .....                                                                    | 494        |
| Umiarkowane gesty .....                                                                   | 494        |
| Gdzie szukać gestów Ludwika Świętego? .....                                               | 496        |
| Gesty świętego króla .....                                                                | 500        |
| Apoteoza: gesty zmarłego świętego .....                                                   | 501        |
| Gesty pobożności .....                                                                    | 502        |
| Wzorce i osobowość .....                                                                  | 504        |
| Król roztropny .....                                                                      | 506        |
| Ludwik Święty przy stole. Między biesiadami królewskimi<br>a skromnością w jedzeniu ..... | 508        |
| Umiarkowanie .....                                                                        | 509        |

|                                                                          |            |
|--------------------------------------------------------------------------|------------|
| Pokora i asceza .....                                                    | 511        |
| Joinville: pan samego siebie .....                                       | 515        |
| Obowiązki króla .....                                                    | 516        |
| Królewski wzór .....                                                     | 519        |
| <b>4. Król w trzech funkcjach .....</b>                                  | <b>521</b> |
| ➤ Trzy funkcje .....                                                     | 521        |
| ➤ Król chrześcijański, król w trzech funkcjach .....                     | 522        |
| ➤ Pierwsza funkcja: król uświęcony, dawca sprawiedliwości i pokoju ..... | 523        |
| Pokój .....                                                              | 525        |
| Druga funkcja: król-wojownik .....                                       | 528        |
| Ludwik Święty i trzecia funkcja .....                                    | 530        |
| Ludwik Święty i gospodarka .....                                         | 534        |
| Gospodarka i administracja .....                                         | 534        |
| Król i jego dobre miasta .....                                           | 537        |
| Finansowanie wojen i krucjat .....                                       | 539        |
| Lichwa .....                                                             | 540        |
| Pieniądz .....                                                           | 541        |
| Zbawienie i konieczność .....                                            | 543        |
| <b>5. Ludwik Święty, król feudalny czy król nowoczesny? .....</b>        | <b>547</b> |
| Feudalizm i państwo nowoczesne .....                                     | 548        |
| O wykorzystaniu systemu feudalnego przez króla .....                     | 549        |
| ✓ Wielki sojusz tronu i ołtarza .....                                    | 552        |
| Administracja lokalna i władza prawodawcza .....                         | 553        |
| Ludwik Święty i prawo .....                                              | 557        |
| Społeczeństwo feudalne i mieszczańskie .....                             | 559        |
| Ludwik Święty nie poluje .....                                           | 560        |
| System królewski .....                                                   | 562        |
| Granice władzy królewskiej .....                                         | 564        |
| Ludwik Święty ukazuje się swym poddanym .....                            | 566        |
| Ludwik Święty potrafi liczyć .....                                       | 568        |
| <b>6. Ludwik Święty w kręgu rodziny .....</b>                            | <b>571</b> |
| Ojciec .....                                                             | 571        |
| Dziadek .....                                                            | 572        |
| Matka .....                                                              | 574        |
| Bracia i siostry .....                                                   | 581        |
| Siostra .....                                                            | 589        |
| Małżonka .....                                                           | 590        |
| Dzieci .....                                                             | 594        |
| Świta i otoczenie .....                                                  | 600        |

|                                                         |     |
|---------------------------------------------------------|-----|
| 7. Religijność Ludwika Świętego                         | 603 |
| - Wzorzec cysterski, wzorzec mendykancki                | 604 |
| ✓ Wiara Ludwika Świętego                                | 607 |
| - Wiedza religijna                                      | 610 |
| - Pobożność i asceza                                    | 612 |
| Sumienie                                                | 615 |
| Praktyka sakramentalna                                  | 617 |
| Ludwik Święty i modlitwa                                | 619 |
| Nabożeństwo do świętych                                 | 626 |
| ✓ Pobożne obsesje Ludwika Świętego                      | 627 |
| Pobożność na krucjacie                                  | 628 |
| 8. Konflikty i krytyki                                  | 631 |
| ✓ Ludwik Święty i Kościół                               | 631 |
| Ludwik Święty i heretycy                                | 634 |
| Ludwik Święty i muzułmanie                              | 636 |
| Ludwik Święty i Żydzi                                   | 640 |
| Przejawy krytyki i oporu                                | 657 |
| Krytyka polityczna                                      | 660 |
| „Jesteś tylko królem braci”                             | 663 |
| ✓ 9. Ludwik Święty, król uświęcony, cudotwórca i święty | 665 |
| Sakralność króla Francji                                | 665 |
| Znaczenie koronacji                                     | 666 |
| Królewska sakra                                         | 667 |
| System sakry                                            | 670 |
| Świętość Ludwika Świętego                               | 672 |
| Świecki święty                                          | 674 |
| Wzory świętości Ludwika Świętego                        | 677 |
| Cuda Ludwika Świętego                                   | 679 |
| Cuda i życie                                            | 686 |
| Relikwie                                                | 688 |
| Ostatni ze świętych królów                              | 689 |
| 10. Król cierpiący, król-Chrystus                       | 691 |
| Przymioty ciała                                         | 692 |
| Afera gwałtu                                            | 694 |
| Chory król                                              | 696 |
| Król cierpliwy                                          | 698 |
| Dobrowolne cierpienie: król-asceta i pokutnik           | 699 |
| Śmierć najbliższych: boleść rodzinna i dynastyczna      | 700 |
| Boleść zrodzona z klęski krucjaty                       | 701 |

|                                                                                                |         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Cierpienie uwięzionego .....                                                                   | 702     |
| Cierpienie odmówionych łez .....                                                               | 704     |
| Cierpienie bliźniego: dzieła miłosierdzia .....                                                | 705     |
| Trąd grzechu .....                                                                             | 708     |
| Wzór Chrystusa ukrzyżowanego .....                                                             | 709     |
| Męczeństwo: agonia i śmierć .....                                                              | 710     |
| Zakończenie .....                                                                              | 713     |
| Aneksy .....                                                                                   | 723     |
| Aneks I: „Wzorzec somatyczny” Ludwika Świętego według doktora<br>Augusta Bracheta (1894) ..... | 723     |
| Aneks II: List Ludwika IX do jego podwładnych<br>z Ziemi Świętej (1250) .....                  | 725     |
| Bibliografia .....                                                                             | 731     |
| Kalendarium .....                                                                              | 751     |
| Indeks imion własnych .....                                                                    | 755     |
| Indeks nazw geograficznych .....                                                               | 767     |
| Indeks rzeczowy .....                                                                          | 779     |
| Tablica genealogiczna 1 .....                                                                  | 788     |
| Tablica genealogiczna 2 .....                                                                  | 789     |
| Mapy .....                                                                                     |         |
| 1. Królestwo Francji pod koniec panowania Ludwika IX .....                                     | 790–791 |
| 2. Francja Ludwika IX .....                                                                    | 792–793 |
| 3. Siedziby Ludwika IX .....                                                                   | 794     |
| 4. Morze Śródziemne Ludwika IX .....                                                           | 795     |
| 5. Wschód Ludwika IX .....                                                                     | 796     |
| 6. Obszar panowania Mongołów za czasów Ludwika IX .....                                        | 797     |